փնասում են առաջին մինիստրի առողջութեանը։ Գլադստոնի բարեկամները խորհուրդ են տալիս նրան թողնել պարլամենտական կաբինէը և լորդ Բիկոնսֆիլդի նման անցնել լորդերի ժողովը և այնտեղ հանգստանալ։ Բայց Գլադստոն վճռել է անձամբ անցկացնել համայնքների ժողովի մէջ կալուածական օրինագիծը և, երբ նա կընդունվի, առաջին մինիստրը կընդունի լորդի կոչումը և կը հանգստանայ լորդերի ժողովի մէջ։

ԹԻՒՐՔԻԱ

Երէկ Ազգային Սահմանադրութեան 21-րդ տարեդարձի հանդէսը տեղի ունեցաւ Եէտի-գուլէ Ազգային Հիւանդանոցի մէջ, մեծ շքով և կանոնաւորութեամբ։ Հիւանդանոցի մուտքը զարդարուած էր Օգոստափառ Սուլթան Համիտ Բ.-ի պատկերովը, որ շրջապատուած էր դափնիներէ և երփներանգ դրօշակներէ։ Ներքնակողմը զետեղուած էր բարեյիշատակ Պէզճեան Յարութիւն Ամիրայի մարմարինէ կիսարձանը։ Նոյն շքեղութեամբ պճնուած էր նաև Հիւանդանոցի պարտէզն, որոյ մուտքը դրուած էին ճերմակ շրջազգեստով գեղահաս օրիորդներ, բարի գալուստ մաղթելու համար հանդիսականաց։ Նուագարանի և պարի համար յատուկ տեղեր պատրաստուած էին, վրաններով հովանաւորեալ։ Հանդիսականք, որք շոգենաւերով, նաւակներով կամ հետիոտն եկած էին, 10,000-էն աւելի կը հաշուէին։ Գեր. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան, որ Ս. Պատրիարքի կողմէն փոխանորդաբար կը նախագահէր հանդիսին, հանդիսաւոր պատարագ մատոյց։ Ժամ 4-ին, հարիւրաւոր կոչնականք բազմեցան առաջին սեղանին շուրջը, և ճաշի ատեն, Իզմիրլեան Սրբազանն առաջին բաժակն առաջարկեց Սուլթան Համիտ Բ.-ի կենացը համար, որ ջերմ ծափահարութեամբք ընդունուեցաւ, Զանազան անձինք յաջորդաբար բաժակներ առաջարկեցին Հայոց ազգի, Ս. Պատրիարքի, Սահմանադրութեան, Պէզճեանի, Հոգաբարձութեան, Ազգային երախտաւորաց և Միացեալ Ընկերութեանց կենացը։ Այս վերջին բաժակին ի պատասխան, Միացեալ Ընկերութեանց նորընտիր Ատենապետ Տ. Մինաս Չերազ հետևեալ ճառն արտասանեց ի դիմաց Տնօրէն ժողովոյ, որ ներկայ էր իւր ամբողջութեամբ։

„Պարոններ, կը ներէ՞ք ինձ շնորհակալ լինել ձեզ, իբր ներկայացուցիչ Միացեալ Ընկերութեանց, այն բաժակի համար որով կը պատուէք մեր կրթական ակումբ։ Դուք կը պատկանիք այն փառաւոր սերունդի որ հիմնեց սահմանադրութիւնն իւր սխրալի ճիգերով, և ջանաց ձուլել նոր սերունդն նոր գաղափարներով։ Ձեր անձնուիրութեան պտուղն է ուրեմն արդի երիտասարդութիւնն, որ ձեռնարկած է պատրաստել լաւ յաջորդներ թէ՛ աստ և թէ մանաւանդ մեր բնագաւառի մէջ։ Մեր հայրենիք մի բարոյական հիւանդանոց է, ուր խնամ կը տանին Միացեալ Ընկերութիւնք, որպէս մի անձնուէր Հոգաբարձութիւն խնամ կը տանի այս հիւանդանոցի։ Մեր ազգապահ Պատրիարքի պաշտպանութեան տակ երիտասարդութիւնն ձեռնարկած է լոյս ծաւալել յետին թաղին և յետին գիւղին մէջ, այլ պէտք ունի ձեր աջակցութեան։ Դուք, որ փշրեցիք ազնուապետութիւնն, պարտաւոր էք զերազանցել զայն ամեն տեսակէտով։ Ազնուապետն կը շռայլէր իւր ոսկի կրօնական, բարեգործական և կրթական հաստատութեանց համար. դուք ունիք և պիտի ունենաք նոյն առատաձեռնութիւնն։ Ժողովուրդն է անհուն իբր ծով, և որպէս ծովն ձեւացած է կաթիլներէ, ձեր լումայ կը կազմէ ծովութիւն։ Հեղէք զայն Միացեալ Ընկերութեանց գանձանակին մէջ, և գանձանակն պիտի լինի գանձարան։ Այս հացաշատ սեղանի վրայ, յիշեցէք ձեր հեռաւոր եղբայրներ զորս բարոյական սովն կը հիւծեցունէ նիւթականին պէս։ Որպէս Աստուած է սկիզբն ամեն արարչութեան, դաստիարակութիւնն է սկիզբն ամեն երանութեան։ Չը գլանամք զայն Հայ ժողովուրդին, Հայաստանէ մինչև Կիլիկիա։"

Տնօրէն ժողովոյ ատենադպիր Տ. Յովհաննէս Արշակունի առաջարկեց վերջին բաժակն ի պատիւ կարգադիր Յանձնաժողովին։

Երկրորդ սեղանէն յետոյ, հանդիսականք այց տուին Հիւանդանոցի պատսպարելոց, որոց վրա յայտնի կը նշմարուէին ժրաջան Հոգաբարձութեան մը խնամն և հոգատարութիւնն։ Ապա դիմեցին պարտէզն, ուր գրաւիչ երաժշտութիւն մ'ազգային երաժշտապետ Նիկողոս Էֆէնտի Թաշճեանի առաջնորդութեամբ նուագեց Թուրքերէն և Հայերէն ընտիր երգեր ի պատիւ պետութեան և ազգին։ Պարը կատարեցաւ մեծ եռանդով։ Հանդիսականաց մէջ էին մի քանի Զմիւռնացի պատուաւոր ազգայինք, որոց մէջ էր նաև Տ. Գրիգոր Չիլինկիրեան։ Այս հանրածանօթ գրագէտին համար պատրաստուած էր յատուկ սեղան մը, ուր Պոլսեցի երիտասարդ գրագէտք բաժակ առաջարկեցին ի պատիւ Չիլինկիրեանի, և Զմիւռնացի և մայրաքաղաքցի գրագիտաց։ Հանդէսը տեւեց մինչև երեկոյ, քաղցըր տպաւորութիւններ թողլով ամեն Հայու սրտին մէջ։

Այս առթիւ Հիւանդանոցի հասոյթը 20,000 ղրուշի մօտ կը հաշուի։ Կը լսեմք թէ Միացեալ Ընկերութեանց „անգլիական" գանձանակին հասոյթն ալ 2,000 ղրուշի մօտ գումար մ'արտադրած է։

(Մասիս)

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլիս, 26 մայիս 81

Երբ որ «Մշակը» անդադար կրկնում էր թէ փոխանակ Կ. Պոլսի մէջ կայրգկուրայն գործելու, հարկաւոր է որ գործող անձինք վեր կենան գնան Հայաստան նորան ճանաչելու, ուսումնասիրելու, նորա պէտքերը իմանալու համար, շատերը մեղադրում էին և դեռ ևս շարունակում են մեղադրել նորան «անփորձութեան, անքաղաքագիտութեան և անտակտութեան» մէջ։ Մինչև այսօր դեռ շատերից եմ լսում հեգնական խօսքեր. «շիտակ է, որ ձեր Մշակը կը պահանջէ Կ. Պոլսի գործող մարմիններուն Հայաստան տեղափոխվիլը»։—Այո, շիտակ է. ինչ կը հրամայէք, հարցնում եմ նոցա—Ըշտէ ըլլալու բան մ'է այդ, զոր կը պահանջէք և այլն—Ինչու «ըլլալու» բան չէ, հարցնում եմ նոցա—Ըշտէ.. ըշտէ.. ըշտէ.. ըշտէ և մի քանի էլ «ըշտէներ», իսկ յետոյ մի քանի չնչին «քաղաքական» արգելք, որի ինչ լինելը իւրաքանչիւր երեխան էլ կարող է գուշակել, առանց սակայն մի կոպէկի նշանակութիւն տալու նորան։ Լաւ, ամենքս էլ հարիւր անգամ, քանի տարի առաջ գիտենք թէ կան յիրաւի մի քանի «արգելառիթ» կոչված պատճառներ Թիւրքիայի կողմից, բայց էլ ինչ ուրիշ պատճառներ կան, որոնց վրա այսչափ խորհրդաւոր կերպով ակնարկում են զանազան խենթ մարգարէներ և իմաստակ փիլիսոփաներ։ Պարտաւորութիւն եմ համարում անկեղծօրէն խոստովանվիլ, որ մինչև Կ. Պոլիս գալս ես ինքս քիչ էի հակամիտ համաձայնվելու ձեզ հետ կարծելով թէ ձեր պահանջները գուցէ տարաժամ, անտակտ և անփորձ էին, բայց այսչափ ժամանակ այստեղ ապրելուց յետ, ես բոլորովին համոզվեցի, որ Կ. Պոլսի ինտելիգէնցիան այլապէս չէ կարող լինել Հայաստանի շահերի և բաղդի ղեկավարողը, եթէ ոչ Հայաստան տեղափոխվելով. և իսկապէս, ինչ ուրիշ միջոց կայ բացի այդ տեղափոխութիւնից Հայաստանը ճանաչելու, նորա կարիքները հասկանալու համար։ Այո, գուցէ ուրիշ բան լինէր եթէ Կ. պօլսեցի մարդկանց ուղեղը և դաստիարակութիւնը քիչ նորմալ և բնական զարգացման մէջ լինէր, մինչդեռ առողջամտութեան և գրականութեան կողմից Աստուած մի այնպիսի անբաղդութիւն է տուել սոցա ուղեղին, որ երբէք կարելի բան չէ ընդունել թէ Կ. պօլսեցին առանց մի տարի գոնէ Հայաստանի մէջ ապրելու կարողանայ որ և է գաղափար կազմել այդ լեգենդական և հրէշանման երկրի վրա... Ահա այդ է պատճառը, որ դիտելով այսչափ ժամանակ սոցա բոլոր գործունէութիւնը, եկայ վերջնականապէս այն եզրակացութեան, որի մէջ համաձայն են (Մշակի հետ միասին) և այնպիսի մարդիկ, որոնց անունները շատ համոզիչ հեղինակութիւն կը լինէին, եթէ յարմար լինէր, մէջ բերել նոցա յականէ անուանէ....

Ուրեմն այն, ինչ կրկնում էր Մշակը այսչափ տարի իր խմբագրի բերանով, նոյնը պնդում է և վաւերացնում է նա, որը մի քանի ամիս շարունակ սոցա մէջ է գտնվում և սոցա գործերը դիտում։ Այս բոլոր դիտողութիւններից յետ պիտի ասենք նախ՝ որ երբէք ազգավնաս մի բան չէ (ինչպէս այդ կարծում են բթամիտները), բաց անել մեր վէրքերը մի օր յառաջ, ցոյց տալ մեր յոյսերի սնոտիութիւնը Կ. Պոլսի գործիչների վերաբերմամբ, իսկ յետոյ մտածել նոցա վրա թէ ինչ միջոցներով անմիջական օգնութիւն հասցնենք, ձեռք կարկառենք, էլ առանց սոցա հետ յարաբերութեան մտնելու, այն երկրի ցաւերին, որոնք հաւասարապէս մօտիկ են և ռուսահայերի սրտին։ Ազգային ժողով, կանոնաւոր ընկերութիւններ, Արհեստասիրաց ընկերութիւն, Միացեալ ընկերութիւն — սոքա ամենքն էլ միայն անունով են մեծ, մինչդեռ մօտէք նոցա մէջ, խօսեցէք «գործիչ» առաջնորդների հետ և տեսէք թէ ինչ անհիմն և անհաստատ մտաւոր զարգացման մարդկանց ժողովարան են սոքա։ Հեռու չը գնանք ու լոկ բառերով չը շատախօսենք. հարիւր դղրդոցներից ու սկանդալներից յետ փոխվեց վերջապէս Միացեալ ընկերութեան գործադիր ժողովը, կազմվելով այնպիսի մարդիկներից, որոնց ղեկավարողը պիտի լինէր երկու ամենագործնական և բարեմիտ անձինքներից մէկը՝ կամ դոկ. Փէշթիմալճեան կամ Մինաս Չերազ։ Որովհետև դոկ. Փէշթիմալճեանի պրօգրամը շատ էր որոշ և պարզ, վասնորոյ Միացեալ ընկ. ընդհանուր ժողովը չախորժեց այսպիսի պարզ բաներից։ Կարծիք չը կայ, որ եթէ վերոյիշեալ երկու մարդկանց առաջնորդութեամբ էլ մի իրական բան չերևար, էլ ինչ յոյս կարելի էր դնել զանազան քեաթիպաների (տէրութեան գրագրիչներ) և էֆէնդիների վրա, որոնք ամբողջ երկու տարի ոչինչից ոչինչ չը յառաջացրեցին գործադիր ժողովի մէջ։ Օրինակ ինչ օգուտ կարող են այսպիսի մի փոփոխութիւնից յետ ես տալ այդ տեսակ շրջաբերականներ «Միացեալ ընկերութեանց հայոց առ գաւառական տեսուչս». «Գրեցէք մեզ մանրամասն ձեր տեսչութեան ենթարկուած ամեն դպրոցի բարոյական (?) վիճակագիրն։ Կը խնդրեմք որ նշանակէք թէ անձնիւր վարժարան ինչ միջոցներ կը գործածէ որպէս զի զարգանան ուսանողի մարմինն, սիրտն և միտն։ Քանի են գրօսանքի ժամերն, ուր և որպէս կը լինի ըղբօսանքն (?!) և ինչ եղանակաւ (!!!) Որպէս կը մշակին ընկերութեան պաշտօնեայներն ուսանողի սիրտն (!) և ինչ դրութեամբ կը ներշնչեն նմա բարոյական զգացում և ինքնաճանաչութիւն և այլն և այլն» Ահա ձեզ այն նոր և գործնական միջոցները և հրահանգը, որոնցով պիտի ճանաչվի Հայաստանը։ Ասեցէք խնդրեմ, ինչ պիտի հասկանայ ու պատասխանէ խեղճ տեսուչը «բարոյական վիճակագիր», «սրտի և հոգու զարգացում», «զբօսանքի եղանակ» և այլն այսպիսի խօսքերից։ Ի՞նչ նշանակութիւն և իմաստ ունեն, ինչ վերաբերութիւն իրական գործին այսպիսի անբովանդակ բառեր, որոնք նաև տպագրվում են լրագրի մէջ... բայց միթէ կարելի է մի բանով մեղադրել հրահանգ տուողներին, որ նրանք անհաստատ հարցեր են առաջարկում տեսուչներին. ինչ հարց նրանք կարող են առաջարկել այն առարկայի, այն «Հայաստան» ասված հրէշի վերաբերմամբ, որին ոչ ոք չէ տեսել և ոչ ոք չը գիտէ թէ՛ ինչ նշաններ ունէ այդ հրէշը. պոչաւո՞ր է նա թէ անպոչ. երկու ոտքի վրա է ման գալիս թէ չորս, մարդու պատկեր ունէ թէ կապիկի... Ինչպէս կարելի է յիրաւի մի էակ չը տեսած, նորա նկարագիրը անել և նորա վրա իմաստալից հարցեր առաջարկել։ Այս է պատճառը, որ «Մշակի» պահանջը այն բնական և լոգիքական պահանջն է, որով միայն կարելի է Կ. Պոլսի մէջ հրահանգներ գրողներին Հայաստանի «յառաջադիմութեան» ղեկավարող լինել։

Բայց դիցուք հէնց թէ յիրաւի Կ. Պոլսի պէս մի գեղեցիկ և բանաստեղծական անկիւն չէ կարելի փոխել Հայաստանի պէս անզարդ և անպաճոյճ երկրի հետ, որ հնարին լինէր տեղափոխվել այնտեղ, բայց միթէ անհնարին է և այն, որ Կ. Պոլսի մէջ «գործող» անթիւ և անհամար անձինքներից գոնէ հարիւրից տասն գնար Հայաստան, մի տարի գոնէ մնար այնտեղ նորան աչքով տեսնելու ու իր տեղը ուսումնասիրելու համար. Մինչդեռ այսպիսիները դուք լապտերով չէք գտնի այստեղ և եթէ մէկին առաջարկում ես այդպիսի բան, նա պատասխանում է. «ախպար, շատ կը փափագիմ տեսնել Հայաստան, բայց ինչ անեմ, որ ձիուց վախենում եմ և եթէ նստեմ նորա վրա, իսկոյն վայր կընկնեմ ու գլուխս կը փշրեմ»։ Էլ ինչ էք պահանջում դուք այսպիսիներից և ինչ յոյս դնենք սոցա վրա. սոքա միայն կարող են լաւ հռետորական ճառեր կարդալ իրանց ընկերութիւնների և ազգային ժողովի տարեդարձի օրը, ինչպէս այդ կանեն այսօր, հաւաքվելով քաղաքից դուրս մօտ քանի հազար հոգի. կարելի է երևակայել թէ քանի հազար «կեցցէ» և «մեծ աղաղակ» պիտի տրաքի այսօր ազգային ժողովի տարեդարձի օրը և քանի օր լրագիրները պիտի լցվեն կարդացած ճառերի տպագրութեամբ...

Միակ մխիթարական բան այն է, որ Դիւֆերինի գալուստը օրից օր սպասվում է, հայկական խնդրի համար նախապատրաստական խորհուրդ են արվում ռուսաց և գերմանական դեսպանների ամարանոցներում, միւս կողմից Թիւրքիան սկսել է գլուխը կորցնել, Հայաստանի բարենորոգումների նոր պրօեկտներ հրատարակել տալ ամեն օր լրագիրների մէջ, զգալով որ այժմ էլ չը կայ ոչ փախուստի և ոչ պրծնելու ճանապարհ այդ անպիտան ցաւից։ Շատ վստահելի աղբիւրներից լսեցի, որ Գլադստոնը հայոց հարցի մէջ պիտի լինի աւելի խիստ և աւելի անդրդուելի քան թէ երկու նախընթացի մէջ։ Տայ Աստուած, որ շուտով պրծնէինք Կ. Պոլսի գործիչների վրա դրած յոյսից և մեն ու միայնակ մնացած Ներսէս պատրիարքի ջանքերով ստացվէր Հայաստանի համար այն, որի վրա ուղղած են չորս միլլիոն ազգի աչքերը. բայց այն ժամանակ հարկաւոր է վեր առնել փայտը ու կանգնել Տրապիզոնի ճանապարհի վրա, «մինիստրութեան» համար Հայաստան անցնող հազարաւոր բախտախնդիրների առը կտրելու համար, որոնք հիմայ ձիուց վախենալով չեն կարող գնալ այնտեղ երկիրը տեսնելու ու ճանաչելու համար....

Գրիգոր Նիկողոսեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 յունիսի։ Պետական բանկի $5^0/_0$ տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. $37^1/_2$ կ., երկրորդ 94 ր. 62 կ., երրորդ 94 ր. $50^1/_2$ կ., չորրորդ 94 ր. $75^1/_2$ կ., Ներքին $5^0/_0$ առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 225 ր. 25 կ., երկրորդ 218 ր., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 92 ր. $87^1/_2$ կ., երկրորդ 92 ր. 87 կ., երրորդ 92 ր. 87 կ., ոսկի 8 ր. 8 կ.։ Ռուսաց 1 ռուբլ Լոնդոնի վրա արժէ 24,47 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 209 մարկ 75 պֆ., Փարիզի վրա արժէ 258 ֆրանկ 50 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը հանգիստ է։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ